

УДК 339.5:330.15

Цибуляк А.Г.
*кандидат політичних наук,
здобувач кафедри міжнародних фінансів
Інституту міжнародних відносин
Київського національного університету імені Тараса Шевченка*

МІЖНАРОДНИЙ АСПЕКТ РОЗВИТКУ ЕКОЛОГІЗАЦІЇ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

THE INTERNATIONAL ASPECT OF THE ECOLOGIZATION DEVELOPMENT OF UKRAINE ECONOMY

АНОТАЦІЯ

Стаття присвячена дослідженню міжнародного аспекту розвитку екологізації економіки України. Розглянуто передумови розвитку екологічної складової у забезпеченні ефективності зовнішньоекономічних відносин України. Доведено, що трансформація господарської системи у напрямі сталого природокористування вимагає, насамперед, вирішення проблемних аспектів, які здійснюють вплив на процес екологізації економіки. Визначено пріоритетні напрями міжнародної співпраці України в екологічній сфері. Обґрунтовано економічні заходи, необхідні для узгодження екологічних та господарських пріоритетів розвитку національної економіки.

Ключові слова: екологізація, екологізація економіки, екологічні проблеми, міжнародна екологічна співпраця, міжнародні екологічні ініціативи.

АННОТАЦИЯ

Статья посвящена исследованию международного аспекта развития экологизации экономики Украины. Рассмотрены предпосылки развития экологической составляющей в обеспечении эффективности внешнеэкономических отношений Украины в экологической сфере. Доказано, что трансформация хозяйственной системы в направлении устойчивого природопользования требует, прежде всего, решения проблемных аспектов, оказывающих влияние на процесс экологизации экономики. Определены приоритетные направления международного сотрудничества Украины в экологической сфере. Обоснованы экономические меры, необходимые для согласования экологических и хозяйственных приоритетов развития национальной экономики.

Ключевые слова: экологизация, экологизация экономики, экологические проблемы, международное экологическое сотрудничество, международные экологические инициативы.

ANNOTATION

The article investigates the international aspect of the ecologization development of Ukraine economy. The prerequisites of the ecological component in ensuring the efficiency of foreign economic relations of Ukraine are considered. It is proved that the transformation of the economic system towards the sustainable environmental management, first of all, requires to resolve the problem aspects influencing the process of the ecologization economy. The priority areas for international cooperation in the ecological sphere are determined. It is substantiated the economic measures needed to coordinate ecological and economic priorities of the national economy development.

Keywords: ecologization, ecologization economy, ecological problems, international environmental cooperation, international ecological initiatives.

Постановка проблеми. Орієнтація світової спільноти на функціонування на засадах сталого розвитку є, наразі, не лише стратегічним орієнтиром формування системи глобального співробітництва, а й об'єктивно невід'ємною складовою міждержавної взаємодії. Глобальний характер

екологічної проблеми змушує країни світу розробляти комплексні заходи щодо її подолання. Йдеться, передусім, про те, що специфіка формування та відтворення екологічних ресурсів, що є, в цілому, спільним надбанням суб'єктів світогосподарських відносин, унеможливорює їх використання без урахування впливу на інших учасників зазначеної співпраці. Це зумовлює необхідність залучення всіх без виключення держав до системи глобальної екологічної взаємодії з визначенням місця, ролі, функцій кожної з них в процесі побудови екологічно безпечних засад природокористування.

Для України питання забезпечення високого рівня екологічності використання природних ресурсів набуває особливого значення в контексті поглибленої інтеграції у глобальний економічний простір, підвищення рівня конкурентоспроможності національної економіки. Це актуалізує дослідження передумов та стратегічних орієнтирів екологічно спрямованого розвитку зовнішньоекономічної співпраці.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вагомий внесок у розробку питань екологізації міжнародної економічної діяльності зробили, зокрема, Бадрак О., Бегін Дж., Григорків В., Гринів Л., Дейлі Г., Панайоту Т., Раушер М., Синякевич І., Туниця Т., Туниця Ю., Українець Л., Фарлей Дж., Холдрен Дж. Проблема узгодження екологічних та економічних інтересів на національному рівні в контексті інтеграції України у світовий екологічний простір розглядається в працях Барановського В., Веклич О., Грабинського І., Данилишина Б., Пінчук І., Харичкова С. та ін.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Разом з цим недостатньо висвітленими залишаються міжнародні аспекти розвитку екологізації економіки України, питання узгодження національних екологічних інтересів з пріоритетами екологізаційного розвитку світового господарства.

Постановка завдання. Метою статті є дослідження передумов розвитку екологічної складової у забезпеченні ефективності зовнішньоекономічних відносин України та обґрунтування пріоритетних напрямів міжнародної співпраці в екологічній сфері.

Виклад основного матеріалу дослідження. Сучасний етап розвитку екологізації економіки України характеризується трансформаційним характером його спрямованості. Причини цього слід вбачати, по-перше, у поступовому формуванні механізмів переходу основних складових національного господарства до функціонування на засадах екологічно безпечного розвитку; по-друге, в наявності разом з цим низки не вирішених проблем, пов'язаних з новими вимогами до організації економічної діяльності; по-третє, у розширенні співпраці України в зазначеній сфері на міжнародному рівні. Трансформація господарської системи у напрямі сталого природокористування вимагає, насамперед, вирішення проблемних аспектів, які здійснюють вплив на процес екологізації економіки. Серед них слід відзначити наступні. Володіючи значними запасами природних ресурсів, наша країна недостатньо ефективно їх використовує. Інтеграція України у глобальний економічний простір, розширення її участі у міжнародних екологічних ініціативах вимагає приведення зазначених показників у відповідність до міжнародних стандартів та вимог. Варто відмітити, в першу чергу, необхідність зменшення шкідливих викидів у атмосферне повітря. В цілому за останнє десятиліття (2005-2015 р.р.) спостерігається зниження обсягів викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря на 32% [1]. Поряд з цим, розподіл джерел забруднення є нерівномірним, з переважанням таких галузей як добувна, переробна промисловість та постачання електроенергії (рис. 1);

Така ситуація потребує приділення особливої уваги з боку держави реалізації комплексу заходів щодо зниження негативного навантаження саме в зазначених галузях. Засобами досягнення такої мети можуть стати, передусім, збільшення обсягів фінансування природоохоронних заходів, використання новітніх підходів та інноваційних методів у забезпеченні екологічно орієнтованого функціонування галузей. Фінансові ресурси мають спрямовуватися, переважно, на реалізацію інновацій у сфері енергозбереження та енергоефективності, утилізації та вторинного використання ресурсів, що відповідає сучасним

міжнародним орієнтирам розвитку екологічно безпечного економічного розвитку.

Наступною проблемною складовою слід вважати механізм поводження з відходами (рис. 2):



Рис. 2. Динаміка обсягів утворення та основні напрями поводження з відходами в Україні в 2010-2015 рр., тис. т [1; 2]

Зазначені на рис. 2 показники дозволяють зробити висновок про поступове зниження рівня утворення відходів в Україні від економічної діяльності підприємств і в домогосподарствах протягом аналізованого періоду, проте залишаються недостатньо врегульованими питання їх розміщення та утилізації [2]. Позитивним є той факт, що обсяги спалювання відходів мають тенденцію до зниження, проте зростає кількість відходів, розміщених на стихійних звалищах. Цей аспект потребує втручання на державному рівні, зокрема, у напрямі побудови достатньої кількості спеціально обладнаних звалищ та розробки системи знищення та утилізації відходів з мінімально шкідливими наслідками для навколишнього середовища.

Важливою також залишається проблема забруднення водних ресурсів. Варто відмітити, що саме ця складова екологічної системи є предметом занепокоєння для багатьох країн світу. Наразі в Україні спостерігається поступове зменшення обсягів скидання зворотних вод у поверхневі водні об'єкти (майже на 25% за період 2010-2015 рр.) [2]. Поряд з цим, обсяги скидання забруднених зворотних вод скоротилися майже вдвічі, що має вплив на забезпечення потреб населення у зазначеному ресурсі.

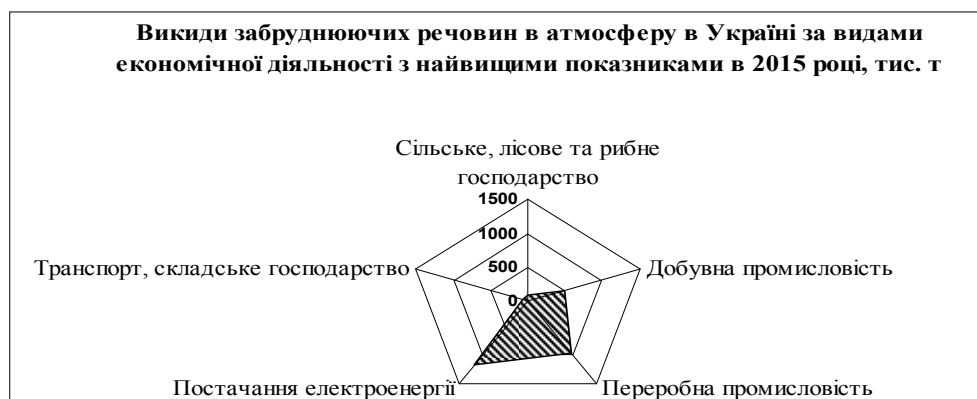


Рис. 1. Викиди забруднюючих речовин в атмосферу в Україні за видами економічної діяльності з найвищими показниками в 2015 році, тис. тон [1; 2]

Суттєвий вплив на екологізацію мають лісові ресурси. Основною їх характеристикою є здатність до природного поновлення. Динаміка відновлення лісових площ в Україні в 2010-2015 рр. представлено на рис. 3:

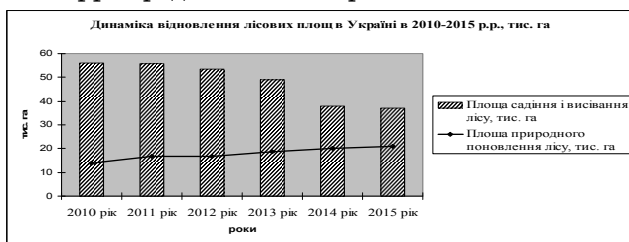


Рис. 3. Динаміка відновлення лісових площ в Україні в 2010-2015 рр., тис. га [1; 2]

Зазначена динаміка характеризується зниженням площ садіння і висівання лісу та поступовим збільшенням площ його природного поновлення за розглянутий період. Негативний вплив на розвиток галузі лісового господарства має виникнення пожеж. Так, площа лісових земель, пройдених пожежами в 2014 році склала 13,8 тис. га. Лісове господарство є суттєвим джерелом надходжень доходів для держави за рахунок реалізації продукції галузі як на внутрішньому, так і на зовнішніх ринках. Обсяги продукції лісозаготівель за період 2010-2015 рр. збільшилися більше, ніж в 2 рази. Зважаючи на вище зазначене, управління діяльністю в цій сфері вимагає розробки виваженої політики з боку держави.

В цілому, необхідність вирішення зазначених екологічно орієнтованих проблем визначено в якості стратегічного орієнтиру розвитку сфери природокористування в Україні згідно Стратегії державної екологічної політики України на період до 2020 року [3]. До перспектив її реалізації, зокрема, віднесено скорочення обсягів викидів в атмосферне повітря та водне середовище; зниження обсягів викидів діоксиду вуглецю; збільшення рівня заліснення території; підвищення енергоефективності виробництва; збільшення обсягів використання альтернативних джерел енергії; тісна співпраця з громадськими організаціями; реалізація засад зеленої економіки у всіх галузях господарювання. Фінансова складова реалізації зазначених заходів формується за рахунок капітальних інвестицій, поточних витрат та зовнішніх джерел фінансування. Слід зауважити, що обсяги капітальних інвестицій на охорону та раціональне використання природних ресурсів в Україні за період з 2010 року зросли майже втричі. Це свідчить про пріоритетність екологічної складової для розвитку національного господарства.

Важливе значення для формування в Україні екологічних засад економічного зростання має розширення співпраці з міжнародними організаціями та інтеграційними об'єднаннями, а також розвиток співробітництва на двосторонній основі, зокрема, з такими країнами як

США, Японія, Швеція, Чехія, Білорусь, Словаччина, Литва та ін. Це дає можливість обміну досвідом у вирішенні екологічних проблем, визначення спільних орієнтирів співпраці, отримання додаткового фінансування [4].

Серед проектів та програм міжнародної технічної допомоги в природоохоронній сфері, які в останні роки реалізувалися в Україні, слід відмітити наступні: програма додаткової підтримки Міністерству екології та природних ресурсів України в реалізації секторальної бюджетної підтримки у сфері охорони навколишнього природного середовища з боку ЄС; програма захисту довкілля міжнародних річкових басейнів з метою покращення якості води в транскордонних басейнах річок, фінансована ЄС; програма трансформації ринку в напрямку енергоефективного освітлення, покликана, зокрема, сприяти вирішенню проблеми скорочення викидів парникових газів в Україні (ініціатор – Глобальний екологічний фонд); проект щодо включення питань зміни клімату в управління вразливими екосистемами, започаткований у співпраці з ЄС; програма ЄС щодо допомоги країнам-партнерам у плануванні та реалізації більш цілісних та стратегічних підходів до управління відходами; проект підвищення енергоефективності і розширення використання поновлюваної енергії в агропродовольчій сфері та інших малих і середніх підприємствах, виконавцем якого є ЮНІДО, проект трансформації ринку для просування енергоефективного освітлення, започаткований ПРООН [4].

Одним із важливих напрямів співробітництва Міністерства екології та природних ресурсів України та НАТО є участь України в ініціативі «Навколишнє середовище та безпека» (ENVSEC). Основними напрямками співпраці з ЄБРР виступає забезпечення захисту довкілля в зоні відчуження в Чорнобилі, співпраця з ЄБРР в межах програми FINTECC (Фінтек) Україна, спрямованої на підтримку виробництва та впровадження технологій енергоефективності та поновлюваних джерел енергії [5]. В контексті реалізації положень Конвенції Еспо, що стосується оцінки впливу на навколишнє середовище в транскордонному напрямі, важливе значення має відсторонення в 2014 році вирішення питання щодо експлуатації енергоблоків Рівненської АЕС, що дозволяє уникнути значних збитків. Поряд з цим, інтенсивно розвивається співпраця України з Регіональним екологічним центром Центральної та Східної Європи, міжнародною організацією, метою якої є сприяння вирішення проблем навколишнього середовища. Це дає доступ до нових технологій та досвіду оптимізації екологічного розвитку на національному рівні.

Варто також відмітити розвиток транскордонної співпраці в межах Програми прикордонного співробітництва «Україна-Польща-Білорусь» Європейського інструменту сусідства та партнерства. Реалізація проектів в межах цієї програми забезпечується фінансуванням у розмірі понад 180 млн. євро і триватиме до кінця

2016 року. Для України вирішальне значення в цьому зв'язку має співпраця в контексті використання та охорони трансграничних вод.

У напрямі двосторонньої співпраці слід відзначити проведення в 2014 році низки зустрічей з представниками Організації промислового розвитку Японії щодо реалізації проектів за схемою зелених інвестицій, розвитку співробітництва у сфері відновлювальної енергетики. Останній аспект має вирішальне значення також у сфері екологічної взаємодії з Литвою. Співробітництво з Угорщиною та Словаччиною в досліджуваній сфері спрямовано, передусім, на оптимізацію використання спільних водних ресурсів, зокрема, вирішення проблеми поверхневих вод та захисту від повеней.

Все вище зазначене сприяє формуванню механізму екологічно безпечного розвитку всіх складових господарського комплексу. На цій основі варто сформулювати економічні заходи, необхідні для узгодження екологічних та господарських пріоритетів розвитку національної економіки. Серед них слід виділити наступні. По-перше, оптимізація потенціалу виробництва екологічно чистих товарів та послуг на основі використання існуючих природних, інноваційних та виробничих потужностей. По-друге, запровадження державної підтримки для виробників екологічної продукції. Вона може надаватися як у формі пільг різноманітного характеру, так і у напрямі ефективного просування такої продукції на світові ринки. По-третє, подальше розширення участі України в реалізації міжнародних екологічних проектів та програм, використання переваг, які надаються суб'єктам такої співпраці. По-четверте, запровадження змін в структурі виробництва на користь використання маловідходних та безвідходних технологій, використання екологічно чистої сировини у виробництві. По-п'яте, визначення та оцінка потенційно загрозливих для навколишнього середовища напрямів економічної діяльності та реалізація системи заходів щодо зниження їх негативного впливу на екологічну складову розвитку господарської системи.

Висновок. Не зважаючи на проблемні аспекти, притаманні сучасному етапу розвитку екологізації національної економіки, перехід нашої держави до функціонування на засадах сталого екологічно орієнтованого розвитку характеризується позитивними тенденціями. Йдеться, передусім, про розробку та реалізацію низки заходів, спрямованих на оптимізацію екологічної складової економічних процесів. Важливе значення в цьому зв'язку має подальше розширення співпраці України екологізаційній сфері на двосторонній та багатосторонній основі. Міжнародні екологічні ініціативи, що реалізуються в Україні, мають суттєвий вплив на формування засад екологічно сприятливого природокористування, системи узгодження економічних та екологічних інтересів країни. Подальше розширення співробітництва в цьому напрямі сприятиме раціональному розвитку екологічно орієнтованого господарства, що відповідає вимогам сучасного світового еколого-економічного простору з точки зору відповідності основним пріоритетам його розвитку.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Офіційний сайт державної служби статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>.
2. Довкілля України у 2014 році. Статистичний збірник. – Державна служба статистики України. – К. – 2015. – 223 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>.
3. Про основні засади (стратегію) державної екологічної політики на період до 2020 року: Закон України. - №2818-VI від 21.12.2010 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2818-17>.
4. Національна доповідь про стан навколишнього природного середовища в Україні у 2014 році. – К. : Міністерство екології та природних ресурсів України. – 2016. – 350 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.menr.gov.ua/dopovidi>.
5. Програма ЄБРР для підприємств приватного сектора FINTECC Україна [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://uabio.org/bioenergy-news/2230-inquirer-fintecc>.